

***Greek* de Steven Berkoff (1980)¹:**

L'arriscada conversió de l'*Èdip rei* de Sòfocles en una *love story*²

Pau Gilabert Barberà³

Universitat de Barcelona

pgilabert@ub.edu

Per a Salvador Oliva i Xabier Sànchez

ABSTRACT

¿Podem convertir l'*Èdip rei* de Sòfocles en una història d'amor com ho fa Berkoff a *Greek*? Tot i que alguns crítics llegeixen *Greek* només com un drama provocador que de cap manera intenta justificar l'incest, directors, actors i crítics resten finalment captivats per la impactant història d'amor entre Eddy i la seva esposa-mare. Això demostraria que l'adaptació de Berkoff, pensada per a il·lustrar la degradació social de la Gran Bretanya dels 80s, esdevé una proposta arriscada, car significa negar de fet la consciència tràgica dels homes i dones contemporanis. Tanmateix, si aquest és el cas, lectors i espectadors, a banda de l'indubtable plaer d'assistir a la representació de *Greek*, poden preguntar-se, fins i tot des d'una perspectiva no fonamentalista de la tradició clàssica, si té sentit inspirar-se en el text de Sòfocles, el qual mostra precisament la gran consciència tràgica dels grecs.

Can Sophocles' *Oedipus Rex* be transformed into a love story, as seen in Steven Berkoff's *Greek*? While some critics read *Greek* simply as a provocative drama that by no means aims to justify incest, directors, actors and critics in the end become enthralled by the powerful love story that ensues between Eddy and his wife and mother. This would demonstrate that Berkoff's adaptation, meant to illustrate the social

¹ L'estrena de *Greek* tingué lloc al Half Moon Theatre (Londres, 11/02/1980) sota la direcció del mateix Berkoff; les representacions es traslladaren després (setembre 1980) al Arts Theatre Club (Londres) i, finalment, es presentà una nova producció al Wyndham's Theatre (Londres, 29/06/1988).

² Aquest article fou publicat en anglès a *Dionysus ex Machina* IV, 2013, 302-318, i en català a *Ítaca. Quaderns catalans de cultura clàssica*, 30, 2014, 135-154.

³ Professor titular del Departament de Filologia Grega de la Universitat de Barcelona. Gran Via de les Corts Catalanes 585, 08007 Barcelona. Telèfon: 934035996; fax: 934039092; correu electrònic: pgilabert@ub.edu; pàgina web personal: www.paugilabertbarbera.com

degradation of Great Britain in the 1980s, becomes a quite risky proposition, as it implies a flat denial of the tragic awareness of contemporary men and women. However, if this is the case, readers and audience, apart from the undoubted pleasure they take in the performance of *Greek*, may wonder, even from a non-fundamentalist perspective within the classical tradition, whether it is sensible to take inspiration from Sophocles' text, which shows precisely the great tragic awareness of the Greeks.

KEYWORDS: Steven Berkoff, Greek by Steven Berkoff, Greek tragedy, Sophocles, Oedipus Rex, classical tradition, English drama

Per als professionals i amants de la tradició clàssica, que la tragèdia grega continuï colpint la sensibilitat i la consciència de l'home contemporani, és motiu unànim d'orgull. No hi ha acord, en canvi, sobre la idoneïtat o no de denunciar els dèficits, ètics i de tota índole, de la societat contemporània o de qualsevulla altra representant un drama antic i confiant, potser en excés, que el lector o espectador ja n'aplicarà correctament la lliçó allí on calgui. La manca de llibertat sota règims diversos explica i justifica aquest fenomen, de la mateixa manera que la llibertat plena el fa, si més no, innecessari. Doncs bé, un dramaturg no condicionat com ara Berkoff és molt lliure de canviar els noms i de traslladar-nos a un marc històric i social diferent⁴, però, si a *Greek* decidia reproduir en essència l'*Èdip rei* de Sòfocles i, tanmateix, volia introduir-hi un nou enfocament—al capdavant, els tràgics grecs ja excel·liren en aquest tipus d'exercici—, a parer meu hauria de ser conscient també de les servituds que li imposa un text com aquest, esdevingut ja un gran clàssic de la literatura occidental. O, dit altrament, per bé que els drames de Berkoff aspirin a transmutar en positiu els valors ètics d'un context politicosocial determinat, cal no subestimar la possibilitat, en el cas de *Greek* tan certa com paradoxal, d'aconseguir l'efecte contrari pel fet d'haver sobreestimat la capacitat hermenèutica dels lectors-espectadors, o, pitjor encara, perquè ell mateix, *enfant terrible* i provocador de l'escena dramàtica britànica amb un poder de seducció enorme, pot acabar obrint algunes ments—més nombroses que no pas sospitaríem—a una mirada i valoració 'comprehensives' d'un tabú secular: l'incest.

⁴ «Berkoff domesticates and urbanizes the source text through setting, characterization and language to invite us not only to reassess it through modern eyes but also to consider the effects of the intratext for the present and for our present reception to the source text» (FORSYTH, 2002, p. 175). «In Greek, he draw from the Oedipus story for the central plot (the plague, the prophecy, the sphinx, killing his father, and marrying his mother), borrowed from his own experiences growing up in East London for the details, and made a political statement about Margaret Thatcher as Prime Minister» (GREEN, 2003, p. 3).

Prolegòmens a banda, doncs, heus aquí l'argument de *Greek*:

Eddy és un jove criat a Tufnell Park, «una terra més imaginària que real... una amalgama d'algunes parts de Londres que la guerra havia convertit en zones totalment desolades»⁵. Els seus pares reals el van perdre de molt petit quan feien una travessia pel Tàmesi i el vaixell xocà contra una mina perduda de la Segona Guerra Mundial. Aquell nen, però, fou recollit de les restes del naufragi per un matrimoni sense fills que se n' enamorà i finalment optà per quedar-se'l—al capdavall, «la seva mare el deu donar per mort»⁶. Tufnell Park és un exponent de la Gran Bretanya de Margaret Thatcher (1979-1990) que havia esdevingut «una illa en descomposició, víctima de les hordes errants que no veien cap futur per a ells en una societat que no tenia ni ideals ni missatges per oferir. La violència inundava els carrers... una societat on havia arrelat una pesta sorgida dels instints... un lloc fred, il·luminat de tant en tant pel rugir de la bèstia de la frustració i de la ira»⁷. Eddy abandona, doncs, la llar dels falsos pares per deixar enrere aquest món de degradació absoluta infestat de rates⁸, bo i tranquil·litzant així el seu pare, a qui un gitano de fira li havia predit que el seu fill el mataria i s'uniria amb la seva esposa. Passat un temps i com a resultat d'una baralla en un bar, Eddy en mata el propietari, el seu pare real, i acaba casant-se amb la muller, de qui s'enamora follament, alhora que ella l'accepta⁹ i, en un moment donat, li explica com havia perdut

⁵ «... a land more fantasized than real, being an amalgam of the deadening war zones that some areas of London had become» (97). Els passatges entre cometes d'aquest argument corresponen a l'*author's note* de BERKOFF, (1994, pp. 97-8). Totes les citacions de *Greek* correspondran a aquesta edició i la numeració entre parèntesis s'hi refereix. La traducció al català, inèdita, és de Salvador Oliva, per gentilesa del qual puc ara reproduir-la.

⁶ «... his mum will think he'd dead anyway» (136).

⁷ «... a gradually decaying island, preyed upon by the wandering hordes who saw no future for themselves in a society which had few ideals or messages to offer them. The violence that streamed the streets... a society in which an emotional plague had taken root... a cold place in my recollection, lit up from time to time by the roar of the beast—the beast of frustration and anger» (97).

⁸ «La pesta s'ha apoderat del país / mentre els partits de tots els colors es barallen per tenir el poder de treure la merda d'aquest femer / els marxistes i el Partit dels obrers demanen la violència per eradicar la violència, i els desgraciats proposen solucions dures com cadenes gruixudes i punteres de metall / dards enverinats robats en els bars / o tots els que volen matar, mutilar, destruir / piròmans, assassins i botxins són reclutats pel Partit revolucionari / els mariques liberals fan manifestacions violentes per poder-se-la mamar en els parcs públics quan s'acabi la vaga d'escombraries, i perquè no els persegueixin més quan els enxampen cardant al pis de dalt dels autobusos» («The country's in a state of plague / while parties of all shades battle for power to sort the shit from the shinola / the Marxists and the Worker's party call for violence to put an end to violence and likewise the wankers suggest hard solutions like thick chains and metal toecaps / poisoned darts half-inched from local taverns / anyone who wants to kill, maim and destroy / arson, murder and hack are being recruited for the new revolutionary party / the fag libs are holding violent demos to be able to give head in the public park when the garbage strike is over and not to be persecuted for screwing on the top deck of buses» -109).

⁹ Després d'una declaració ben singular per part d'Eddy: «No busquis més lluny d'aquí, dona / el teu caràcter m'ha guanyat / dona'm un bon cop d'ull / a la cara / fes que els ulls vagin lliscant avall / no és pas una llonganissa això que hi tragino / estic content de veure't / segur que puc fer el mateix que ell /

el seu fill¹⁰. Marit i muller prosperen, tot contribuint també al progrés de la ciutat amb la seva cadena d'establiments. La ciutat, però, té encara un càncer viu que cal extirpar, l'Esfinx, i Eddy s'hi enfronta i la venç. El feliç matrimoni invita ara els falsos pares d'Eddy a visitar-los i, quan aquests es decideixen finalment a revelar el seu secret¹¹ tot explicant-los com i quan van trobar aquell nen, la tragèdia sembla inevitable.

Doncs bé, la conversió del patró *Èdip rei* de Sòfocles en la *love story* esmentada en el títol consisteix a allunyar la ment i la consciència d'Eddy, protagonista principal de *Greek*, precisament del que Berkoff anomena *Greek style* i que obliga l'Èdip grec a descobrir-se com a màcula monstruosa i, en conseqüència, a assumir-ne l'expiació dolorosa¹². Llegim-ho:

Eddy: «Estimada esposa i, ara, la meua mare... Així, doncs, l'home que vaig matar amb paraules era el meu pare real / jo li vaig retallar el cervell amb paraules esmolades... / i ell era la meua font... / i els ulls es rebenten, s'esquerden i esquitxen... Jo que vull netejar la ciutat / aturar la pesta, destruir l'esfinx / jo era la font de tota aquesta merda / l'home de

treu brillantor a aquesta verga / neteja'm els calçotets / et puc donar una pallissa excepcional... en lloc d'emmerdar-te el coixí amb vomitades, t'escamparé violetes als peus / t'espremeré els dits dels peus de nit quan els tinguis freds, i, quan passem per jardins de roses et traure bufant les puces dels cabells / després de treballar, vindré a casa de dret sense perdre el temps en cerveses, i guardaré tot el meu esperma per vessar-lo dintre teu... t'enfonçaré el meu ceptre a dintre / t'obriré l'entrecoix i m'hi submergiré com una pedra calenta dins la mantega / dins un oceà d'èxtasi, perquè tu ets això per mi / un èxtasi de carn i de sang ... estic boig per tu / tu, noieta lúbrica, i senyora, noia i dona convertides en una de sola / et besaré el forat del cul com si fossin els llavis d'àngel / et prendré, amor, pel que ets!» («Look no further mam than this / your spirits won me / cast thy gaze to me / my face / and let thine eyes crawl slowly down / that's not a kosher salami I'm carrying / I'm just pleased to see you / sure I can do like him / polish my knuckleduster / clean my pants / I'll give you a kicking with the best if that's what you really want... I'll not defile your pillow, but spread violets beneath your feet / I'll squeeze your toes at night if they grow cold and when we through rose gardens walk I'll blow the aphids from your hair / I'll come straight home from work at night not idle for a pint and all my spunk I'll keep for thee to lash you with at night as soft and warm as summer showers... I'll heave my sceptre into thee / your thighs I'll prise apart and sink like hot stone into butter / into an ocean of ecstasy for that's what you are to me / an ecstasy of flesh and blood... I'm mad for you / you luscious brat and madam, girl and woman turned into one / I'll take you love for what you are!» -117-18).

¹⁰ Eddy escolta la seva dona i pot reconèixer les fuetades del destí, però, com veurem després, ha nascut per fer-li front: «Quina història més trista / em sap greu per tu, estimada, quan veig que el dolor s'ha alimentat d'una persona tan jove i tan bonica / mentre que ha deixat lliures per cometre assassinats a d'altres que es mereixen més aquesta fuetada del destí» («that's a sad tale / and I feel grieved for you my dear that woe should strike at one who was so young and fair / and let the others more deserving of fate's lash to get away with murder» -119)

¹¹ «Sóc de la vostra carn i de la vostra sang» («I'm your flesh and blood»). Pare i Mare: «...tu no ets el nostre fill» («But you're not our son» -134). Eddy: «¿I què, si sóc adoptat? M'importa un colló de mico» («So what if I'm adopted / who gives a monkey's tit» -135). Esposa: «Ah, merda, collons, hòstia! M'he pixat a les calces» («Oh shit and piss and fuck. I just pissed in my pants» -137).

¹² Èdip: '... estic disposat a fer tot el que calgui: amb l'ajuda del déu ens en sortirem feliçment, o hi deixarem la vida' (... ὡς πᾶν ἐμοῦ δράσοντος. ἢ γὰρ εὐτυχεῖς / σὺν τῷ θεῷ φανούμεθ', ἢ πεπτωκότες - 145-46). El text grec correspon a l'edició de LLOYD-JONES & WILSON, 1990; les traduccions al català de l'*Èdip rei* de Sòfocles són de JOAN CASTELLANOS, 1998.

principis és un fill de puta / ah, mai més no tornaré a tastar la dolçor del coixí de la meva dona estimada... indigne incest, i els nens que arribin, si arriben, es convertiran en horrors de sis dits i dos caps, pobre Eddy... abraça'm fort i jo m'abraçaré a tu i no et deixaré anar mai... ¿Què importa que siguis la meva mare, t'estimaré encara que jo sigui el teu fill... No fem res més que estimar-nos... mare, no importa. ¿Per què m'hauria d'arrancar els ulls a l'estil dels grecs? ¿Per què t'hauries de penjar? / ¿Ha vist mai un nen nascut de mare i fill? No. ¿I jo? Doncs ¿per què hem de pensar que és dolent? / ¿M'he de mortificar tant?... ¿Amb les meves ungles i amb els meus dits he d'arrancar aquestes tendres boles tèbies de tremolosa gelatina amarada de sang? Èdip, ¿com ho vas poder fer? No poder veure mai més el rostre daurat de la teva dona... Quin horror que he comès, jo sóc la pesta podrida, arrenca-te'ls, Eddy, arrenca-te'ls del tot, buida-te'ls com si fossin boles de gelat, només has de prémer el polze per sota les òrbites, estirar-te'ls fins a trencar el nervi! La fosca ja cau. A la merda tot plegat. M'estimo més tornar a refer tot el camí i estirar els llençols i contemplar el cos daurat de la meva dona, i m'enfilaria fins al seu santuari, i refaria el camí fins que només se'm veiés el cap i m'amagaria allí dins còmodament, sa i estalvi. Sí, vull tornar-me a enfilar dins de la meva mare. ¿Què té de mal, això? És millor que fotre un cartutx de dinamita al cul d'algú i rebre una medalla per haver-ho fet... és amor el que sento... ¿què importa la forma que prengui, és amor el que sento pels teus pits, pels teus mugrons xuclats dues vegades, / pel teu ventre conegut dues vegades, / per les teves mans dues vegades acariciades, / pel teu pit olorat dues vegades, pels teus malucs, pel teu cony conegut dues vegades, la primera amb el cap, la segona amb la polla, estimat cony, sagrada mare esposa / font estimada del meu ésser, sortida del paradís / entrada del cel» («My dearest wife and now my mum, it seems... So the man I verballed to death was my real pop / the man to whom my words like hard-edged shrapnel razed his brain / was the source of me, oh stink / warlock and eyes break shatter, cracker and splatter... ! Me who wants to clean up the city / stop the plague destroy the sphinx / me was the source of all the stink / the man of principle is a mother fucker / oh no more will I tasted he sweetness of my dear wife's pillow... foul incest and babies on the way which if they come will no doubt turn into six-fingered horrors with two heads / poor Eddy... "hold on to me / hold on to me and I will hold on to you and I'll never let you go, hold on to me, does it matter that you are my mother, I'll love you even if I am your son / do we cause each other pain, do we kill each other, do we maim and kill, do we inflict vicious wounds on each other? We only love so it doesn't matter, mother, mother it doesn't matter. Why should I tear my eyes out Greek style, why should you hang yourself / have you seen a child from a mother and son / no. Have I? No. Then how do we know that it's bad / should I be so mortified? Who me. With my nails and fingers plunge in and scoop out those warm and tender balls of jelly quivering dipped in blood. Oedipus how could you have done it, never to see your wife's

golden face again, never again to cast your eyes on her and hers on your eyes. What a foul thing I have done, I am the rotten plague, tear them out Eddy, rip them out, scoop them out like ice-cream, just push the thumb behind the orb and push, pull them out and stretch them to the end of the strings and then snap! Darkness falls. Bollocks to all that. I'd rather run all the way back and pull back the sheets, witness my golden-bodied wife and climb into her sanctuary, climb all the way in right up to my head and hide away there and be safe and comforted. Yeh I wanna climb back inside my mum. What's wrong with that? It's better than shoving a stick of dynamite up someone's ass and getting a medal for it. So I run back. I run and run and pulse hard and feet pound, it's love I feel it's love, what matter what form it takes, it's love I feel for your breast, for your nipple twice sucked / for your belly twice known / for your hands twice caressed / for your breath twice smelt, for your thighs, for your cunt twice known, one head first once cock first, loving cunt holy mother wife / loving source of your being / exit from paradise / entrance to heaven» -137-39).

Per uns breus instants, l'Eddy del desenllaç del drama de Berkoff s'emmiralla en Èdip i, per tant, se sap pesta y horror, font de tot el que embruta i infecta la ciutat, un ésser sense principis, incestuós indigne y pare de futurs fills hipotèticament monstruosos; ergo, hauria d'expiar-ho rebentant-se les òrbites dels ulls. Aquest mateix Eddy, però, renega tot seguit de la *πτῶσις* (*ptôsis*) o caiguda sostinguda que precipita l'Èdip de Sòfocles en l'abisme, després d'haver estat colpit insuportablement pel que han vist uns ulls, els de l'anagnòrisi, fets de coneixement i no pas de gelatina tendra i tèbia. L'Eddy de Berkoff abomina, en efecte, l'estil grec, propi, segons que ens fa entendre, dels qui són addictes a la mortificació. Ell, en canvi, respecta i preserva la bellesa dels ulls, i no dubta a titllar l'Èdip grec 'd'incomprensible' *stricto sensu*. A més, si els fruits de la unió mare-fill no es coneixen, per què no optar per l'examen clarificador de l'experiència? I, sobretot, si abans de néixer tothom ha romàs sa i estalvi en el ventre de la mare, per què d'adults els homes no haurien de voler enfilar-s'hi de bell nou, bo i tornant així al més sensual dels cels, sagrada esposa, i rescabulant-se d'una antiga i injusta expulsió del paradís, sagrada mare? En suma: l'amor, en totes les seves formes—també l'incestuós—, resta al marge de qualsevulla desqualificació ètica, i el seu imperi recolza en la constatació de la natural por humana—*φυσικὸς φόβος* (*physikòs phóbos*)—al dolor de la renúncia i en la no menys natural cerca humana del profit i gaudi personals.

Berkoff parteix certament de Sòfocles: «*Greek came to me via Sophocles*» (97), però no vol o no pot seguir-lo fins al final. I els espectadors? Com reaccionaran? De ben segur que el nivell de coneixement o simplement de memorització del text grec variarà molt.

Alguns potser tindran presents les paraules de Iocasta: ‘I tu no tinguis cap por de les noces amb la teva mare, perquè són molts els mortals que en somnis han realitzat aquesta unió. Qui no es capfica per aquesta mena de problemes, té la vida més planera’¹³, i, consegüentment, o rebutjaran la gosadia de Berkoff o, vist que l’incest d’Eddy no és presentat precisament com un somni, miraran tal vegada d’entendre’l posant-se en la seva pell. Al capdavant, si fem cas del que afirmen anàlisis molt pessimistes, la majoria dels homes occidentals d’avui, per bé que Aristòtil ho hauria censurat, no són educats ja per saber valorar els efectes beneficiosos de la por, ni molt menys encara per saber sentir o rebre compassió¹⁴. Tampoc no creuen saludable capficar-se, sinó que aspiren a assolir una vida planera com més aviat millor, i, si recordaven fins i tot ‘la comprensió pel patiment’, τῷ πάθει μάθος (*toi páthei máthos*) de l’*Agamèmnon* d’Èsquil¹⁵, podria ser que ho tinguessin per una heroïcitat de naturalesa força patològica. El corifeu de l’*Èdip rei* de Sòfocles pregunta aterrit: ‘Quina acció horrible que has fet! Com has pogut destruir-te així els ulls?’¹⁶. Doncs bé, l’Eddy de *Greek* també ho pregunta, però la resposta no pot ser ja la del drama sofocleu: ‘Per què em calia veure-hi si, quan hi veia, res no m’era agradable de veure?... I què hi ha que jo pugui veure o estimar?’¹⁷. I no ho pot ser perquè, a diferència dels grecs antics, molts homes contemporanis no accepten veure’s a si mateixos com a éssers sotmesos al sempre possible capgirament d’una vida còmoda, tranquil·la i plaent¹⁸; tanmateix, si la tragèdia arribava a la fi i la seva sorprenent mutació en gaudi depenia tan sols d’un acte

¹³ ... σὺ δ’ ἐς τὰ μητρὸς μὴ φοβοῦ νυμφεύματα / πολλοὶ γὰρ ἤδη κὰν ὀνειράσι βροτῶν / μητρὶ ξυνηνάσθησαν. ἀλλὰ ταῦθ’ ὅτῳ / παρ’ οὐδέν ἐστι, ῥᾶστα τὸν βίον φέρει (980-84).

¹⁴ Recordeu el capítol VI 2-3 de la *Poètica* (KESSEL, 1968—la traducció és meua): ‘... la tragèdia és, doncs, imitació d’una acció seriosa i completa... on la representació recolza en l’acció i no pas en la narració, i per mitjà de la compassió i el temor aconsegueix la purificació de passions semblants’ (... ἔστιν οὖν τραγωδία μίμησις πράξεως σπουδαίας καὶ τελείας μέγεθος ἐχούσης... δρώντων καὶ οὐ δι’ ἀπαγγελίας, δι’ ἐλέου καὶ φόβου περαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν).

¹⁵ V. 177 de l’edició de PAGE, 1972.

¹⁶ ὦ δεινὰ δράσας, πῶς ἔτλης τοιαῦτα σὰς / ὄψεις μαρᾶνας; (1327-28).

¹⁷ τί γὰρ ἔδει μ’ ὄραν, / ὅτῳ γ’ ὄρωντι μηδὲν ἦν ἰδεῖν γλυκὺ; ... τί δῆτ’ ἐμοὶ βλεπτὸν ἦν / στερκτόν, ἢ προσήγορον (1334-38).

¹⁸ Recordeu, per exemple, aquest cor de l’*Èdip rei*: ‘Ai! Generacions de mortals, com penso que la vostra vida és igual a no res! Quin home, doncs, quin home aconseguix major felicitat de la que s’imagina i, un cop s’ha imaginat que la té, aquesta s’esvaeix? Davant del teu exemple, davant del teu destí, infortunat Èdip, no puc considerar feliç res que sigui mortal... Qui ha suportat les penes i els dolors més terribles per culpa dels capgirells de la vida?’ (ὠ γυνεαὶ βροτῶν, / ὡς ὑμᾶς ἴσα καὶ τὸ μη- / δὲν ζώσας ἐναριθμῶ. / τίς γάρ, τίς ἀνὴρ πλεόν / τᾶς εὐδαιμονίας φέρει / ἢ τοσοῦτον ὅσον δοκεῖν / καὶ δόξαντ’ ἀποκλίνειαι; / τὸν σὸν τοὶ παραδείγμ’ ἔξων, / τὸν σὸν δαίμονα, τὸν σὸν, ὦ / τλαῖμον Οἰδιπόδα, βροτῶν / οὐδὲν μακαρίζω... τίς ἄταις ἀγρίαις, τίς ἐν πόνοις / ξύννοκος ἀλλαγᾶ βίου; -1186-1206). O el missatger referint-se a Èdip: ‘Ell abans era feliç i era amb justícia feliç. Avui, però, tot són plors, desgràcia, mort, vergonya, tots els noms que té el mal, ni li’n falta cap’ (ὁ πρὶν παλαιὸς δ’ ὄλβος ἦν πάροισθε μὲν / ὄλβος δικαίως, νῦν δὲ τῆδε θημέρα / στεναγμός, ἄτη, θάνατος, αἰσχύνη, κακῶν / ὅσ’ ἐστὶ πάντων ὀνόματ’, οὐδὲν ἐστ’ ἀπόν -1282-85).

conscient d'afirmació o rebel·lia, benvingut sigui. El lúcid advertiment amb què Sòfocles clou la seva tragèdia continuarà vigent: 'És l'últim dia de la vida el que ha de considerar qualsevol mortal, i ningú no pot ésser tingut per feliç abans de passar el terme de la seva existència sense haver patit cap pena'¹⁹, però, des de la sensibilitat contemporània, l'èmfasi recaurà sovint en la potser folla però captivadora gosadia del desafiament, sigui quina sigui la naturalesa del límit a superar.

¿Hem arribat, doncs, al que abans anomenava una mirada i valoració 'comprehensives' d'un tabú secular? Prou que ho sembla, però, si llegim per exemple el pròleg de Jorge Dubatti a la traducció castellana de *Greek* de Rafael Spregelburd²⁰, veurem que anàvem errats. Diu així:

«Berkoff descubre que para preservar el impacto político originario de la tragedia griega— en términos de Aristóteles, producir las emociones de la catarsis trágica: el horror i la piedad—, Edipo no debe cegarse sino hundirse irresponsable y libremente en el incesto, sin remordimiento ni represión. ¿Sigue siendo horroroso ver a Edipo autocastigarse, o acaso no es más horripilante verlo vivir impunemente? Un Edipo sin castigo, ilimitadamente parricida e incestuoso, devuelve al espectador contemporáneo al sentimiento de la tragedia: el horror no radica en la *hamartía* (error trágico) ni en la *hýbris* (el empecinamiento en el error) ni en el acontecimiento patético, sino en la ausencia de la ley correctora. Un Edipo sin justicia poética, reversión intolerable de las matrices moralizantes del teatro occidental: ¿puede concebirse mayor violencia simbólica? El Edipo de Berkoff transgrede las dos grandes prohibiciones sobre las que se funda la civilización: el incesto y el crimen dentro del clan de sangre, y no se rectifica. En consecuencia, borra el límite que separa a los hombres de los animales, según la acertada afirmación del antropólogo Claude Lévi-Strauss. Lo humano ha desaparecido en el mundo de Eddy, nuevo mundo en el que la degradación de los hombres ya no permite diferenciarlos de los animales, peste “que sigue floreciendo”, donde “hay algo podrido que se niega a morir”. Un Apocalipsis permanente en el que todas las noches “la luna vira al rojo sangre”»²¹.

Davant d'una tesi així, no em sé estar de fer-me—de fer-li—, si més no, una pregunta cabdal. En efecte, fins i tot admetent que Berkoff hagi pogut experimentar una autèntica

¹⁹ ὥστε θνητὸν ὄντ' ἐκείνην τὴν τελευταίαν ἰδεῖν / ἡμέραν ἐπισκοποῦντα μηδέν' ὀλβίζειν, πρὶν ἂν / τέρμα τοῦ βίου περᾶση μηδὲν ἀλγεινὸν παθῶν (1528-30).

²⁰ BERKOFF, 2005, p. 14.

²¹ Contrastem-ho, per exemple, amb el que pensa Aguilar (2006, p. 384): «La mentalitat racional d'Eddy li impedeix deixar allò que ha aconseguit per a ell amb el seu propi esforç per haver comés un incest, a més, l'autor ens ha estat mostrant durant l'obra, i sobretot al final, d'una manera tan lírica que es converteix en un dels esdeveniments menys cruels o degradants dels que s'han descrit durant l'obra».

anagnòrisi o descobriment sobre com incrementar al màxim l'horror de l'espectador pel fàcil mètode de veure com la ment d'Eddy bandeja qualsevulla remordiment, autorepressió, matriu moralitzant, límit ètic o llei correctora, i, en conseqüència, veure com abomina l'autocàstig, s'instal·la en la impunitat i es lliura a un procés accelerat d'animalització, ¿de debò cal creure que és així com es pot tornar el públic contemporani al sentiment de la tragèdia? Si la comprensió final de l'error i el consegüent autocàstig propi de l'estil grec, de l'home tràgic grec, ja no commou ningú, si per aquesta via ara mateix ja no es pot suscitar ni por ni compassió, ¿és lògic pensar que ho farà la *ποίησις* (*poiesis*) o disseny literari d'un 'heroi' que impacta justament per la seva capacitat de desafiar i ultrapassar qualsevulla límit en el si d'una societat que idolatra el triomf i els triomfadors?²² A parer meu, l'anàlisi de Dubatti esdevé de fet un advertiment clar sobre com cal entendre el text de Berkoff, posant així al descobert, inconscientment o conscient, problemes certs a l'hora d'interpretar-lo. Potser sí que el dramaturg ha tingut prou cura de fer-nos veure el feixisme latent d'Eddy, però massa sovint diàfan²³, de manera que, d'un personatge així, tothom veu què se'n pot esperar. Potser sí que ha dissenyat igualment una Iocasta contemporània tan submissa, alienada i absurda²⁴ que ningú no creurà que Eddy en valora alguna cosa més que la plena

²² Així s'expressa l'esposa d'Eddy després del seu triomf sobre l'Esfinx: «Ben fet amor, ara tot anirà bé / heroi meu... ets el meu cavaller valent i resplendent / el meu lleó» («Well done my sweet, now all will be well / my hero... my brave and shining knight / my lion» -128)

²³ «AH; MARGARET THATCHER; DAMA DE FERRO; FES PENJAR AQUESTS CABRONS / FES-LOS PENJAR POC A POC I DEIXA'M AGAFAR UN FERRO PER ARRANCA'LS-HI ELS ULLS / FANTÀSTIC / TAL COM FEIEN ELS GRECS /...» («OH, MAGGOT SCRATCHER HANG THE CUNTS / HANG THEM SLOW AND LET ME TAKE A SKEWER AND JAB THEIR EYES OUT / LOVELY / GREEK STYLE» -112). Feixisme i nazisme que hereta del fals pare: «Feu tornar els negres a la selva... Almenys Hitler feia anar els trens a l'hora» («Send the darkies back to the jungle... Itler got the trains running on time» -103-4).

²⁴ En efecte, així lamenta la mort de l'espòs: «Era un bon home, sòlid en tot, llevat de la cigala, però es portava bé amb mi, i ara estic sola / ¿a qui hauré de cuidar, ara? ¿A qui podré esperar a la nit mentre ell netejava la cafeteria, o mentre era a la sauna relaxant-se? / ¿Per qui cuinaré, o raspallaré la caspa de la jaqueta, o netejaré el greix del barret o els llepets dels calçotets? / ¿A qui donaré ànims durant les llargues nits / mentre ell es preocupa per mi? / ¿Qui portarà els nens al llit amb uns copets carinyosos després d'arribar del bar completament borratxo mentre, en broma, em pega a la cara? / ¿Quines vomitades netejaré del coixí quan me les vessa a la cara cada divendres a la nit després de les seves habituals sortides? / ¿Quin negre uniforme planxaré per tenir-lo a punt per les seves incursions a Brixton amb els altres nobles anglesos? / ¿A quines fotos trauré la pols a la sala d'estar dels seus herois, Hitler, Goebbels, Enoch Powel, Ian Paisley i Margaret Thatcher, sense oblidar els nostres estimats membres de la reialesa? ¿Val la pena viure? / M'havia casat amb un bon anglès / ¿On trobaré un altre d'Igual?» («He was a good man, solid except in his cock but he was good to me, and now I am alone / who will I have to care for now. Who to wait at night while he cleans up our café or while he's at the sauna getting relief / who to cook for or brush the dandruff from his coat and the grease from his hat or the tramlines from his knickers / who to comfort in the long nights / as he worries about me / who will put the kids to bed with a gentle cuff as he frolics after coming home all pissed from the pub and smashes me jokingly on the mouth / whose vomit will I clean up from the pillow as he heaves up all over my face on Friday nights after his binge. Whose black uniform will I press in readiness for his marches down Brixton with the other so

satisfacció sexual que n'obté. I, tanmateix, compte!, perquè, si la intel·lecció ajustada al text és la de Dubatti, convertir el desenllaç d'aquest *Greek-Èdip rei* en una història d'amor és certament molt arriscat. En efecte, tenint en compte l'estesa i no pas eradicada creença que l'amor ho justifica tot, podria ser molt bé que el drama de Berkoff més que no pas 'horripilar' el públic—Dubatti *dicit*—desvetlli fins i tot, "irresponsablement i lliure", un grau notable de comprensió i solidaritat; encara més, gosaria dir, com ja he assenyalat abans, que la seva introducció no fa sinó delatar *de facto* un risc real i no pas imaginari.

D'altra banda, la prudència és sempre aconsellable en qualsevol judici, però no crec ser injust si considero que Berkoff, en l'*author's note* prèvia al text, no ajuda gaire el lector-espectador a adherir-se a interpretacions com la de Dubatti, sinó que, ans al contrari, l'ajuda molt en la línia del que acabo d'apuntar. Diu així:

«Èdip va anar a raure a una ciutat castigada amb una pesta i va intentar netejar-la d'aquest centre maligne, representat per l'Esfinx. Eddy intenta reafirmar les seves creences i inculcar un ordre nou en el marc de la pròpia visió, amb aquella energia que afirma els valors de la vida. La passió de viure s'inspira en l'amor que té a la seva dona i en l'odi a l'ambient degradant que ha heretat. Si Eddy és un guerrer que, quan arriba, branda l'espasa fumejant i ataca tot allò que troba brut, en el fons del seu cor és també un jove normal amb qui molts dels que conec se sentirien identificats. L'obra, a més a més, és una història d'amor» («Oedipus found a city in the grip of a plague and sought to rid the city of its evil centre represented by the Sphinx. Eddy seeks to reaffirm his beliefs and inculcate a new order of things with his vision and life-affirming energy. His passion for life is inspired by the love he feels for his woman, and his detestation of the degrading environment he inherited. If Eddy is a warrior who holds up the smoking sword as he goes in, attacking all that he finds polluted, at the same time he is at the heart an ordinary young man with whom many I know will find identification. The play is also a love story» -97).

noble men of England / whose photos will I dust in the living room of his heroes, Hitler, Goebbels, Enoch, Paisley and Maggot not forgetting our dear royals. Is it worth it any more? / I married a good Englishman / where will I find another like that?» -117). I així dóna la benvinguda al nou espòs: «M'has calmat el dolor, tendre i encantador noieta / em pensava que l'enyoraria desesperadament, però ara, després de veure't, gairebé que ni em recordo del seu aspecte. Tu m'ets tan familiar, tot i que no ens coneixíem abans / que estrany / potser és aquest sentiment que l'amor t'ha posat al cor. Els batecs familiars» («You've ceased my pain you sweet and lovely boy / I thought I'd miss him desperately but now I can when looking at you hardly remember what he looks like. You look so familiar to me though we have never met / so strange perhaps the true feeling love brings to your heart. The familiar twang» -118).

És el mateix creador, doncs, qui ens fa saber que la seva criatura no és pas un ésser descregut i mancat d'ideals²⁵, sinó que té una fe autèntica en un ordre nou²⁶, a més de prou energia i passió per defensar la vida²⁷. D'odi, també en sent, però el reserva per a fer front a una situació degradant, trista herència amb què s'ha trobat. Ergo, cal no descartar que 'molts'—*ipse Berkoff dicit*—s'identifiquin amb aquest 'jove normal'. El més sorprenent, però— 'sorprenent' després d'haver llegit Dubatti; en cas contrari, potser diria simplement 'lògic'—, és que aquesta identificació—i no sé llegir-ho d'una altra manera—rep, a més, un suport addicional: l'obra és una *love story*. I, donat que l'amor una de les experiències a què aspira tot jove, la *love story* que també és *Greek*, fins i tot una de tan singular, pot 'salvar de' o, si més no, 'protegir contra' l'horripilació abans esmentada. I encara una dada final de l'*author's note* que cal tenir molt en compte:

«Escrivint el meu Èdip modern no vaig trobar gaire difícil trobar paral·lels contemporanis, però, quan vaig arribar al moment en què el protagonista s'arrenca els ulls, em vaig aturar

²⁵ No vol, per exemple, abandonar el país: «... vaig decidir quedar-me per conèixer la meva dolça pàtria / esmenar les desgràcies del meu preciós país / ¿Per què hem de tocar el dos i fotre el camp com els vaixells que naufraguen i abandonen les rates / em veia a mi mateix com a rei del món occidental» («... I decided to stay and see my own sweet land / amend the woes of my own fair state / why split and scarper like ships leaving a sinking rat / I saw myself as king of the western world» -114).

²⁶ Eddy: «Ja han passat deu anys... i a mi m'han enfortit els músculs per lluitar contra el món. He millorat el local de la nostra cafeteria amb esforços intensos, ajudat, és clar per la meva dolça companya / he liquidat la peresa i els vells hàbits del passat... he forjat l'edat d'or de la ciutat» («Ten years have come and gone... toughened my sinews to combat the world. I improved the lot of our fair café by my intense efforts, aided of course by my sweet mate / got rid of sloth and stale achievement... I made the city golden era time» -121). «Vam guarir la pesta posant inspiració als nostres plats / ens vam fer rics oferint més i cobrant menys... vam tornar a posar carn a les botifarres / ara el món té més bon gust / i es van acabar les serradures amb colorants i la merda de gat més apta per tapar els forats de les parets que no pas per omplir l'estómac... ara a la nostra gran cadena / donem energia a la gent, oferim menjar per a la ment... hem de netejar el món de fills de puta aferrats als seus foscos dominis, que tanquen el pas al talent perquè obstrueixen amb els seus cossos inflats i la seva flàccida mediocritat / els llançarem al cel, o ens limitarem a contemplar com es podreixen mentre nosaltres acumulem milions» («We cured the plague by giving inspiration to our plates / came rich by giving more and taking less... we put the meat back into the sausage mate / now once more the world will taste good / no more the sawdust and preservative colouring and cat shit that you could better use to fill your walls than line your stomachs... but now in our great chain we energize the people, give soul food... it's us that has to do it / rid the world of half-assed bastards clinging to their dark domain and keeping talent out by filling the entrances with their swollen carcasses and sagging mediocrity / let's blow them all sky high, or let us see them simply waste away as the millions come to us» -122)

²⁷ I també ho fa la seva esposa no deixant de censurar l'avortament: «... el país està inundat de semen que no endolceix l'úter de les amants, sinó que queda espremut dins els kleenex i mor dintre unes cabines de llum vermella. Mentrestant uns homes amb una careta blanca penetren dins el sagrat gresol on la vida s'hi pot haver esmunyit, i armats amb bisturís i bombes xucladores estripen el fruit viu i el llancen al riu de les clavegueres, futurs Einsteins, Miquelàngels i futurs Eddys» («... the country's awash in spunk not threshing and sweetening the wombs of lovers but crushed in Kleenex and dead in cubicles with red lights. Meanwhile men in white masks are penetrating the holy crucible where life may have slipped in, and armed with scalpels and suction pumps tear out the living fruit and sluice it down the river of sewage, the future Einsteins, Michelangelos and future Eddys» -123).

perquè, a la meua versió, donada la disposició tan poc fatalista d'Eddy, no hauria tingut cap sentit, llevat que hagués imitat servilment l'original, i, en aquest cas, l'hagués embarcat en un acte d'odi contra sí mateix. Un dia, un amic em va aconsellar la lectura d'un llibre que, en una situació gairebé idèntica, va il·luminar el meu problema. El llibre és *Seven Arrows* de Hyemeyohsts Storm. Conté un passatge que em va donar la clau per trobar el final» («In writing my 'modern' Oedipus it wasn't too difficult to find contemporary parallels, but when I came to the 'blinding' I paused, since in my version it wouldn't have made sense, given Eddy's non-fatalistic disposition, to have him embark on such an act of self-hatred – unless I slavishly aped the original. One day a friend gave me a book to read which provided an illumination to my problem in an almost identical situation. The book is called *Seven Arrows* by Hyemeyohsts Storm» -98).

El passatge en qüestió té a veure amb un altre cas d'amor incestuós fill-mare i la por consegüent a tenir fills monstruosos. Qui escolta l'atemorit amant li pregunta si ha vist mai un d'aquests nens i, en respondre que 'no', afirma sense dubtar:

«Aleshores, és com tota la resta... Sembla fàcil sentir que un fill mata algú, fins i tot la mare, però les oïdes de la gent troben dur sentir parlar d'un fill que estima la mare» («Then it is like everything else... It seems an easy thing to hear when a son kills someone, even his mother, but it is hard on people's ears when they hear of a son loving his mother» -98).

Berkoff no aclareix quins són els paral·lels que no li ha estat difícil de trobar, i si també trenquen o no amb el patró grec, però, en tot cas, ens fa saber que el seu Eddy ni coneix el fatalisme ni l'odi contra sí mateix. *Greek* li arribà, sí, via Sòfocles, però Berkoff, segons que diu, s'ha reservat el dret a no imitar-lo servilment. Com a creador lliure que és, té tot el dret a fer-ho, com també el de deixar-se il·luminar pel desenllaç fàcil, massa fàcil al meu entendre, d'una obra aliena, i sortir així de l'ἀπορία (*aporía*) o no-pas en què, lliure de servituds, s'ha situat finalment. Però, per la mateixa raó i malgrat que n'hagi imitat bàsicament la trama, *Greek* no pot ser la versió moderna d'Èdip rei de Sòfocles, un *modern Oedipus*, sinó el drama d'un fals Èdip britànic del segle XX que contradiu de fet la naturalesa tràgica de l'antic, gairebé com si un alumne avançat d'una escola sofista contemporània n'hagués pensat l'ἀντιλογία (*antilogía*); és a dir: un Èdip sense remordiments ni autocàstig que s'ha unit i continuarà unint-se amb la seva mare joiosament i plaent.

Llegíem abans que Èdip arriba a una ciutat castigada per la pesta amb un centre maligne al qual s'enfronta i venç. Doncs bé, quant a l'Esfinx i a diferència de Sòfocles, Berkoff

veu l'oportunitat de crear *stricto sensu* un autèntic personatge amb una gran força dramàtica. Ella és la responsable d'escampar el «càncer i la podridura» («the canker and the rot» -123) en una societat malalta de fa ja temps, i Eddy la cercarà enèrgic per «passar-li comptes» («I'll go and sort her out» -123). Quan això s'esdevé realment, el jove heroi ja ha reeixit a estimar i ésser estimat per l'esposa que després descobrirà com a mare, mentre que, segons que afirma, l'Esfinx i l'amor, tant el que es dona com el que es rep, són incompatibles:

«... no pots estimar / sense amor, només pots terroritzar els homes; ningú no et pot estimar / ¿qui et podria besar a la boca, si fins i tot et put l'alè com si fos una casa de putes de Hong Kong quan hi ha desembarcat tota l'armada?» («you can't love / loveless you can only terrify man no one could love you / who could even kiss that mouth of yours when your very breath stinks like a Hong Kong whorehouse when the fleet's in» -124).

De la boca pudent d'aquest monstre, però, no només en surt un seguit memorable d'insults i amenaces:

«Qui ets tu, homenet / misèria de merda / residu de cigala / error al mig de la nit... / fot el camp, cuc abans no t'arranqui el cap i els ulls / abans no et rosteixi la llengua / nul·litat d'home / insult de la natura» («Who are you, little man / pip squeak scum / drip off the prick / mistake in the middle of the night... / fuck off you maggot before I tear your head off / rip your eyes out of your head and roast your tongue / you nothing, you man / you insult of nature» -124).

En brolla també un discurs brillant, pensat aquest cop perquè tots els mascles occidentals, malmesos pel llegat grec i semític—i, en conseqüència, insuportablement misògins—, passin pel tràngol d'una merescuda anagnòrisi, bo i descobrint així la seva estultícia i roïnesa seculars:

«... els conreus moren per culpa de la pesta que sou els homes / sou vosaltres, la pesta / ¿on tens els ulls? / ... / la pesta és a dintre teu. Fabriques armes per obtenir la força que et falta / esclavitzes, assotes, colpeges i tiranitzes, fas servir fusells, cadenes, bombes, reactors i napalm, estàs tan sols i ets tan patètic! / El teu amor significa esclavatge, donar significa robar, estimar significa cardar, ajudar significa explotar, necessites una mare i després te la tires, estimar significa explotar una dona, convertir-la en una vaca prenyada perquè produeixi carn de canó per continuar matant... Totes les dones són esfinxs. Jo he agafat el poder per totes... quan les dones eren dones, andrògines i completes i podien reproduir-se soles, però en algun lloc, en algun moment, un rèptil va abandonar el nostre

cos, es va allunyar arrossegant-se i es va convertir en un home... nosaltres engendrem durant nou mesos, donem forma, nodrim i tenim cura... i després donem el pit i protegim. / Vosaltres, mentrestant, foradeu la terra en busca de tresors, us dediqueu als vostres estúpids jocs de mascles... La dona era Adam / era la terra / la dona és la marea / la dona està immersa en el moviment de l'univers / el nostre cos obeeix les fases de la lluna... i la sang substanciosa que tenim brolla per dir-nos que formem part del moviment de la natura... incapaços de crear, destruïu / jo sóc la terra / jo sóc el moviment de l'univers / jo sóc l'aigua, el foc i tots els elements...» («the crops are dying from the plague that is man / you are the plague / where are you looking when you should be looking at the ghastly vision in the mirror / the plague is inside you. You make your weapons to give you the strength that you lack / you enslave whip beat and oppress use your guns, chains, bombs, jets, napalm, you are so alone and pathetic, love from you means enslavement, giving means taking, love is fucking, helping is exploiting, you need your mothers you mother fucker, to love is to enslave a woman to turn her into a bearing cow to produce cannon fodder to go on killing... Women are all sphinx. I have taken the power for all... when women were women, androgynous and whole and could reproduce themselves but somewhere and some time a reptile left our bodies, it crawled away and became a man... us nine months we create build nourish care for, grow bigger and fat and after we suckle and provide. While you dig in the earth for treasure, play your stupid male games... woman was Adam / she was the earth, woman is the tide / woman is in movement of the universe / our bodies obey the phases of the moon and our rich blood surges forth to tell us we are part of the movement of nature unable to create you must destroy / I am the earth / I am the movement of the universe / I am liquid, fire and all elements» -124-26).

Sabem bé que aquest al·legat feminista ha estat neutralitzat i fins i tot ridiculitzat, atacant-lo pel flanc que la hipèrbole i simplificació excessives deixen obert als hàbils apologetes del poder i dels poderosos de tots els temps. Aquest fet, tanmateix, ja no pot impedir la consciència general d'un doble patrimoni històric a repartir entre homes i dones, el primer fet d'armes, força, tirania, maltractament, abús sexual i de tot ordre, explotació, esclavatge i, en definitiva, mort, i el segon fet de gènesi, nutrició, cura, protecció, natura, els quatre elements i, en definitiva, vida. Si no oblidem, a més, que *Greek* correspon cronològicament al període en què Margaret Thatcher, la Dama de Ferro, es posa al front del govern de la Gran Bretanya, deduïm que Berkoff lamenta, i molt, l'estúpida, decebedora, servil i tràgica mimesi femenina d'un nefast i secular

capteniment masculí²⁸. I, és clar, si fins i tot la ment de la Primera Ministra té davant seu vels espessos que l'impedeixen d'experimentar el tipus d'anagnòrisi de què parla l'Esfinx, la foscor intel·lectual d'Eddy ha de ser encara major. Berkoff, en efecte, fidel a la trama de l'*Èdip rei*, el presenta rumiant la resposta a l'enigma un xic canviat que li planteja aquest monstre: «Què és allò que camina sobre quatre potes al matí, dues potes a la tarda, i tres potes al vespre?» («What walks on four legs in the morning, two legs in the afternoon and three legs in the evening?» -126), però la resposta no és pas la que li dona Èdip, sinó la d'un jove, l'orgullós i militant masclisme del qual l'inscriu definitivament en la normalitat més absoluta:

«És l'home! Al matí de la seva vida camina de quatre potes, a la tarda, quan és jove, camina amb dues, i al vespre, quan trempa amb les seves dones, treu la tercera pota» («Man! In the morning of his life he is on all fours, in the afternoon when he is young he is on two legs and in the evenings when he is erect for his women he sprouts the third leg» - 126).

Certament és fa difícil pensar que d'un jove així se'n pugui esperar alguna gesta remarcable, però el risc autèntic continua essent el mateix que hem assenyalat abans: si Eddy és de fet homologable al conjunt de la població jove del moment, cal no descartar que aquest col·lectiu s'hi identifiqui—Berkoff *dixit*—i que fins i tot l'acompanyi, si més no mentalment, en l'agosarada superació d'un antic tabú, car no oblidéssim que, al capdavall, «The play is also a love story». En qualsevol cas, heus aquí, a banda del testimoni personal de Berkoff, algunes reaccions davant *Greek*—fóra inexcusable que jo no les presentés—, que a parer meu no confirmarien sinó que més aviat desmentirien l'horripilació que Dubatti creia segura en éssers humans que no volen avançar vers l'animalització:

Entrevista a Analía García (directora de *Greek* amb motiu de la seva representació al Centro Cultural de la Cooperación de la ciutat de Buenos Aires)²⁹:

P: «¿Qué es lo que más te gusta de *Greek*?». R: «Que es una historia de amor, trascendiendo la forma. Me gustan mucho las fluctuaciones que se plantean en ella. En escena traté de generar en el espectador esas sensaciones-pensamientos. La obra te pega, te

²⁸ Així la veuen, per exemple, la falsa mare d'Eddy: «La Thatcher és la nostra única esperança» («Maggot is our only hope, love»), i el pare: «La Dama de Ferro! Si tinguéssim més ferro per acabar amb tota aquesta pila de pudents» («If we only had more maggots to eat through the stinking woodpile...» - 110).

²⁹ GARCÍA, 2012.

acaricia, te ama, te sacude, te grita: '*¡despertate!*'; te cuestiona y provoca de un modo bastante particular».

Martín Urbaneja (actor que interpreta el paper d'Eddy a la mateixa representació)³⁰:

«Me interesa el teatro que formula interrogantes, no el que da respuestas... Eddy, un guerrero incansable, pelea para destruir la peste. Su fuerza vital nace del amor que siente por su amada. La obra es una historia de amor que nos interroga una y otra vez sobre la esencia del amor, su manifestación y su potencia... he ido desarrollando un gusto por esos personajes... con una necesidad voraz de encontrar siempre una salida».

Teresa Gatto (autora de la crítica de la mateixa representació)³¹:

«*Greek* redimensiona la tragedia griega y la vuelve absolutamente moderna y hasta hilarante, mortifica al límite la noción de catarsis aristotélica».

Marcos Rosenzvaig (crític, amb motiu d'una altra representació de *Greek*)³²:

«A *la griega* no exalta los hijos del incesto, lo que sí pone de relieve es la posibilidad de este amor sin culpa, sin la ceguera del hijo, ni el estrangulamiento de la madre».

Christian Barclay (crític, amb motiu d'una altra representació de *Greek*)³³:

«In Sophocles' *Oedipus Rex*, the befallen Greek king contemplates self-mutilation as atonement for his sins. It's a rather dramatic gesture, but considering the circumstances, severe punishment seems all but necessary. The lead in Steven Berkoff's adaptation, *Greek*, sees the matter somewhat differently. Societal norms aside—what's wrong with a little filial affection?».

Jordi Godall (director, juntament amb Alberto Bokos, de *Greco*, representat al teatre Adrià Gual del 8 al 26 de novembre de 1995)³⁴:

«Berkoff s'enfronta als límits del mite per desfer-lo. L'objectiu és la refundació d'un nou model de comportament que es fonamenta en la capacitat de l'individu de respondre als seus desitjos més enllà de la obediència a un ordenament arcaic imposat externament».

Steven Berkoff³⁵:

³⁰ URBANEJA, 2012.

³¹ GATTO, 2012.

³² ROSENZVAIG, 2012.

³³ BARCLAY, 2012.

³⁴ GODALL, 1995

«Greek was also in part inspired by the pain of a bitter relationship I was going through... The agony of it left me raw enough to use myself as the guineapig for the play... I reneged on casting myself in the role of Eddy. I particularly like that part since it was modelled around me and expressed what I had felt at the time and drew deeply on the experience I was having with a difficult but passionate relationship. Greek exuded love, sexual and otherwise, and it was... a play drawing its nourishment from the London I saw in the seventies... in my plot Eddy became the man to rid London of the sphinx, of the plague, by being better, fitter, more idealistic, a warrior, plus a lover. A modern samurai. Yet simple, honest, an everyman hero. I idealized myself into Eddy... Greek is not just a wailing symphony of the depredations of London life, it is also a hymn to the joys of sexual love and my favourite speech is Eddy's: "I love a woman / I love her / I just love and love and love her"»³⁶.

Actor, director, dramaturg, adaptador, investigador, conferenciant, director des del 1968 del London Theatre Group—ha actuat també en nombroses pel·lícules com ara *Clockwork Orange* o *Barry Lyndon* de Stanley Kubrick—, Berkoff ha estat sens dubte una de les figures més destacades del teatre anglès durant gairebé els darrers cinquanta anys³⁷. Ningú no li pot negar el mèrit d'haver estat un precursor en l'exercici polític de la resistència crítica des del teatre, des de l'art en si mateix, trencant la imatge escènica i l'estructura narrativa del realisme tradicional; sotmetent els actors a un dur treball d'expressió corporal i de dicció i elocució; posant-los en uns escenaris molt buits on els objectes són gairebé sobers³⁸; optant per la desmesura de la paraula, una paraula que fins i tot pot matar³⁹, menytenint així la flegma britànica i desemascarant una societat

³⁵ Vegeu BERKOFF, 1989, pp. 4, 339 i 342.

³⁶ Compareu-ho amb les paraules d'Eddy: «Jo estimo una dona / l'estimo, l'estimo i l'estimo... i l'estimo per haver-me acceptat i ofert una llar per les meves angoixes mustiades / les meves passions amoroses / els meu somnis / les meves dolceses / la meva mel / la pau del meu esperit... l'estimo quan m'espera i l'estimo quan m'aconsola després d'haver-li explicat els meus combats diaris en el món, i l'estimo i l'estimo... » («I love a woman / I love her / I just love and love and love her... and love her for taking me in / and giving me a home for my searing agonies / my lusts / my love / my dreams / my sweetness / my honey / my peace of mind... and love her waiting for me and love her soothing me as I tell her about my day's battles in the world – and love and love her and her and!» -127).

³⁷ Llegiu, per exemple, el mateix BERKOFF, 1992.

³⁸ Vegeu, per exemple: SHERMAN, 2010; CROSS, 2004; MACINTOSH, 2004; LE BEVER, 2002; ROSEN, 2001.

³⁹ Així s'enfronta Eddy, per exemple, al seu autèntic pare: «Pega, fereix, esclafa, fes mal, apunyala, talla... Etxiba, apunyega, talla, fot-li... Explota, xiscla, fúria, força, domina, guanya...» («Hit hurt crunch pain stab jab... Numb jagged glass gouge out... Explode scream fury strength overpower overcome...» -116). I la mare expressa la seva sorpresa: «L'has matat. No m'hauria pensat mai que les paraules matessin» («You killed him / I never realized words can kill» -117). «Si algo destaca del estilo teatral de Berkoff es su ferocidad política, su capacidad para expresar escénicamente la violencia social y para violentar simbólicamente esa violencia. El dramaturgo elige la fórmula de un teatro feroz que sólo a través de esa ferocidad puede dar cuenta de un mundo despiadado, agresivo a la enésima potencia» (DUBATTI, 2005, p. 2).

xenòfoba i oligàrquica. Ningú no li pot negar tampoc el dret a reescriure el mite d'Èdip—i menys encara després de Freud—per il·lustrar la pesta britànica, el «podrimener» («cesspit» -101) en què, segons que diu, es convertí l'Anglaterra de Margaret Thatcher⁴⁰. I, tanmateix, des de la perspectiva d'un estudiós de la Tradició Clàssica que mai no ha pretès ser fonamentalista, com crec sincerament que és el meu cas, puc gaudir i he gaudit de la representació de *Greek* deixant-me endur per la força innegable que hi traspua en tots els aspectes que ja he assenyalat. No puc assumir, per contra, un planteig teòric—sens dubte provocatiu—que, essent el resultat confés d'una situació personal i de l'autoidealització consegüent, nega de fet la consciència tràgica de l'home contemporani⁴¹ en la mesura que ja no pot comprendre la de l'home grec⁴². Bo i negant que aquella antiga consciència pervisqui encara avui com a valor o saviesa a preservar—adherint-se, doncs, a les anàlisis pessimistes abans esmentades—, pot induir els lectors-espectadors a veure-la més aviat com una mostra del masoquisme patològic dels humans entestats a no superar autolimitacions seculars—i l'incest en fóra l'hipèrbole més intencionadament provocadora—; en suma, una operació massa fàcil i que, al meu entendre, no es correspon amb el seu indiscutible talent teatral. Naturalment, cada lector-espectador, amo d'un criteri personal i intransferible, emetrà el judici que cregui més ajustat i no té per què compartir el meu, però, pensant ara en el de Dubatti, sí que gosaria afirmar que és prudent abstenir-se sempre d'elevant tant el dramaturg com el seu drama a nivells ètics que tal vegada mai no hi ha hagut intenció d'assolir⁴³.

⁴⁰ «*Greek* allows modern audiences to better understand *Oedipus Rex* because contemporary society's understanding of human sexuality is better... Eddy refuses to suffer the same fate as Oedipus, portraying the ideals of the 1980s "Me Generation". Eddy is aware of the tale of Oedipus Rex, yet is unaware of how his parallels the tragedy. Eddy disregards the story as "That old hoary myth... of patricide and horrid incest / or subtitled could be called the story of a mother fucker!"» (GREEN, 2003, pp. 5-6).

⁴¹ «El que interessa a Berkoff no és la tragicitat del mite... sinó el camí d'ascens que un ésser de condició extraordinària emprèn, el procés de "pujada al tro", en aquest cas d'èxit empresarial, que va unit a l'amorós. Eddy es mostra reticent al fet que el destí que s'ha forjat sofrisca un canvi sobtat de rumb a partir del moment de reconeixement i s'aferra al que ha aconseguit, tot invalidant així l'afirmació de Mèrope a l'escena 5 de l'acte I *Fate makes us play the roles we are cast*» (AGUILAR, 2006, p. 383).

⁴² Aquella consciència que fa que l'Edip de Sòfocles s'expressi en aquests termes: '... sóc un infame, un fill de pares sacrílegs i que ha fecundat el mateix ventre d'on va néixer... Si existís un mal més enllà del mal, la sort l'hauria destinat a Èdip' (νῦν δ' ἄθεος μὲν εἶμι, ἀνοσίων δὲ παῖς / ὁμογενῆς δ' ἀφ' ὧν αὐτὸς ἔφυν... εἰ δέ τι πρῶτον ἔτι κακοῦ κακόν, / ταῦτ' ἔλαχ' Οἰδίπους -1360-66). 'Oh noces, noces! Ens vau engendrar i després d'engendrar-nos vau fer brotar la mateixa llavor i vau mostrar pares, germans i fills, tots de la mateixa sang, i esposes, alhora mullers i mares, i totes les obres més sòrdides que existeixen entre els homes...' (... ὦ γάμοι γάμοι, / ἐφύσαθ' ἡμᾶς, καὶ φυτεύσαντες πάλιν / ἀνεῖτε ταυτὸν σπέρμα, κάπεδείξατε / πατέρας, ἀδελφούς, παῖδας, αἶμ' ἐμφύλιον, / νύμφας γυναῖκας μητέρας τε, χῶπόσα / αἰσχιστ' ἐν ἀνθρώποισιν ἔργα γίγνεται -1403-08).

⁴³ En qualsevol cas, em sembla evident que, quan es valora el missatge ètic de *Greek*, és molt fàcil incórrer en la contradicció o, si més no, aquesta és la impressió que trec de la lectura de la darrera reflexió

BIBLIOGRAFIA:

- . A. M. AGUILAR 2006, “Edip a Londres: La reescriptura d’*Èdip Rei* a *Greek* de Steven Berkoff”, *El teatro greco-latino y su recepción en la tradición occidental*. José Vicente Bañuls, Francesco De Martino, Carmen Morenilla (eds.). Bari, Italy: Levante, pp. 369-86.
- . C. BARCLAY 2012, “A Bawdy British Twist on Greek Tragedy”. <http://www.womanaroundtown.com>
- . S. BERKOFF 1994, *The Collected Plays*. Volume I. London. Boston: faber and faber.
- . S. BERKOFF 2005, *Decadencia. A la griega*. Buenos aires: Losada. Colección. Gran Teatro.
- . S. BERKOFF 1989, *Free Association. An Autobiography*. London. Boston: faber and faber.
- . S. BERKOFF 1992, *The Theatre of Steven Berkoff*. London: Methuen Drama.
- . J. CASTELLANOS 1998, *Sòfocles. Èdip Rei*. Barcelona: Edicions la Magrana. L’Esparver Clàssic, 22.
- . R. CROSS 2004, *Steven Berkoff and the Theatre of Self-Performance*. Manchester, England: Manchester UP.
- . J. DUBATTI 2005, “El teatro de Steven Berkoff: El rugido de la bestia”. *Dramateatro Revista Digital* 15, May-July, pp. 1-4.
- . A. FORSYTH 2002, “Steven Berkoff and the Dramaturgy of Bile”. *Studies in Literary Criticism and Theory* 15, pp. 165-196.
- . A. GARCÍA 2012, “*Greek*, versión de Analía Fedra García”. <http://www.revistasiamesa.com>
- . T. GATTO 2012, “*Greek*, a la griega o los hijos de la Tyché”. <http://www.puestaenescena.com>
- . J. GODALL 1995, *Greek de Steven Berkoff*. Premi Adrià Gual. Projecte de Montatge realitzat per Alberto Bokos i Jordi Godall (manuscrit). Institut del Teatre.

de GREEN (2003, p. 8): «As Sophocles used his hero to teach, Berkoff used his ‘protagonist’ to speak against the society in which he was living. Greek is not a modernization of a classic tragedy, but a revisitation of it. Berkoff took another look at the ancient work and breathed a new modern life into it... Berkoff’s play, though very different from Sophocles’s, conveyed the idea that the story of *Oedipus Rex* is universal and timeless. In the end, the audience receives the best of both worlds, the classic original and a modern spin on it, as does Eddy in the end of *Greek* with both his wife and mother. Therefore, the audience, like Eddy, may “exit from paradise/... [enter] to heaven”».

- . M. GREEN 2003, "Oedipus Revisited: Steven Berkoff's *Greek*".
<http://www.iainfisher.com>
- . R. KESSEL 1965 RPR. 1968, *Aristoteles de arte poetica liber*. Oxford: Clarendon Press.
- . N. H. LE BEVER 2002, "Orgie, orgasme et politique-Le Théâtre de Steven Berkoff",
Dramaturgies britanniques (1980-2000). Jean-Marc Lanteri (ed.). Paris, France:
 Minard, pp. 43-58.
- . H. LLOYD-JONES & N. G. WILSON 1990, *Sophocles Fabulae*. Oxford: Clarendon Press.
- . F. MACINTOSH 2004, "Oedipus in the East End: From Freud to Berkoff", *Dionysus
 Since 69: Greek Tragedy at the Dawn of the Third Millennium*. Edith Hall, Fiona
 Macintosh, and Amanda Wrigley (eds.). Oxford, England: Oxford UP, pp. 313-27.
- . D. PAGE 1972, *Aeschlyi Septem Quae Supersunt Tragoedias*. Oxford: Clarendon Press.
- . C. ROSEN 2001, *Creating the Berkovian Aesthetic: An Analysis of Steven Berkoff's
 Performance Style*. Dissertation Abstracts International, Section A: The Humanities and
 Social Sciences 61.12, June.
- . M. ROSENZVAIG 2012, "De la palabra como puñal". <http://www.marcosrosenzvaig.com>
- . J. F. SHERMAN 2010, "Steven Berkoff, Choral Unity, and Modes of Governance". *New
 Theatre Quarterly* 26.3, Aug., pp. 232-247.
- . M. URBANEJA 2012, "Un sueño cumplido". <http://www.lanacion.com.ar>